

ЛОДЗКО ВОЕВОДСТВО

1. Обща характеристика

Лодзкото воеводство заема 18 219 хил. км² (5,8% от територията на страната). Разположено е в Централна Полша, на кръстопът на важни транспортни артерии. Броят на жителите му надвишава 2,5 млн души като почти 1,6 млн живеят в градовете, а около 900 хил. – в селските райони. Регионът е гъсто населен – 140 души на един квадратен километър (средната стойност за страната е 122 души).

Изт.: Wikimedia.

Воеводството е разделено на 177 окръга и 21 общини. Градовете Лодз, Пьотркув Трибуналски и Скерневице имат статута на самостоятелни общини. Административният център на региона е Лодз, третият по големина град в Полша, който дава и името на воеводството.

2. Природа

В днешните граници на Лодзкото воеводство влизат две големи физико-географски области. В по-голямата си част региона се намира в Среднополската низина, а южните му покрайнини попадат на територията на Малополското възвишение.

Много кътчета в Лодзкото воеводство представляват интерес с оглед на географското си положение и живописния пейзаж. Любими места за отдих са прекрасните долини на Пилица и Варта. Най-много туристи привлича Сулейовският язовир, районът на Милицката пушча (обширни горски територии, незасегнати от човешка дейност) и резерватът „Небесни извори” (близо до Томашув Мазовецки). По бреговете на Йежорско са разположени почивните центрове Спал, Сулеюв и Иновлудз. Прекрасни пейзажи се разкриват и по поречието на десните притоци на р. Бзура и при р. Равка, която преминава през Болимовската пушча.

На територията на воеводството има и райони, които са под специална закрила. Сред тях попадат 65 резервата и природни паркове: Заленчански, Пшедборски,

Междуречието на Варга и Видавка, Спалиско – Иновлодзки, Сулейовски и най-младият, създаден едва през 1996 година, Парк на Лодзките възвишения.

Лодзки възвишения

Площта на парка е 13 767 ха, а централата на дирекцията му се намира в Лодз. Тук е съхранен уникален за Централна Полша хълмист пейзаж. Сред най-ценните качества на парка е разнообразният релеф на терена, върху който продължават да

Река Пилица, изт.: Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego, Departament Sportu i Turystyki, Wydział Turystyka

действат активни геоморфологични процеси, както и запазените фрагменти от оригиналната растителност, особено около многобройните извори и потоци, както и интересната фауна.

В границите на парка попадат най-интересните природни обекти на Лодзките възвишения. Релефът е разнообразен, с големи височини и интересни скални образувания, свидетелство за ледниковата дейност. От незастроените възвишения се разкрива уникална за Централна Полша гледка към райони, незасегнати от индустриалната дейност на човека, а реките Бзура, Мошченица и Мрожица, заедно с многобройните извори и потоци формират гъста водна мрежа.

На територията на природния парк са разположени няколко големи горски масива с интересни дървесни видове (бук, ясен, полски клен и дива череша). Сред растенията се срещат и защитени видове, вписани в червената книга, като планински божур, едрорцветен напръстник, бясно дърво.

Сред фауната на парка попада голяма група редки безгръбначни, характерни за Южна Полша, като например земната пчела *Vombus jonellus*, която е реликтен вид и е

вписана в Червената книга. Сред гръбначните интересни видове са големият гребенест тритон и червенокоремната бумка, червеногушата мухоловка, ястребогушото коприварче, домашната кукумявка, осоядът, червеноглавото кралче. Срещат се няколко вида прилепи, язовец и белка.

Между Варта и Видавка

Долините на реките Варта и Видавка, техните притоци и прилежащите им територии, заедно с покриващата ги растителност са поставени под закрила. В центъра на парка Видавка, реките Грабя и Нечеч се сливат в интересен хидрографски възел. Теренът се отличава с разнообразен релеф, особено живописен в проломите на Варта, където средната височина на речните тераси достигат до височина 45 метра, а на повърхността се виждат стари варовикови образувания.

Каякинг в Лодзкото воеводство, изт.: Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego, Departament Sportu i Turystyki, Wydział Turystyka

редки. Сред тях попадат едрolistната росянка, няколко вида плаун и широколистният дремник.

В парка се срещат 29 вида риби, сред които най-разпространени са бабушката, гулешът, лъчеперката и щуката. В долното течение на реките хайвер хвърлят мряна, морунаш и змиорки. Долините на Варта и Видавка са дом и на редица видове птици, сред които жерави, земеродни рибарчета, бели щъркели, чайки и зеленоглави патици. Сред защитените видове са *epidalea calamita* – представител на семейство крастави жаби, жълтоухата водна змия, бобърът и видрата.

25% от територията на парка е покрита с гори. Преобладават изкуствените залесявания с бор, но са запазени и малки фрагменти от естествените горски масиви с иглолистна и широколистна растителност. Срещат се повече от 600 растителни вида, много от които намират тук своето специфично местообитание, най-вече във влажните и заблатени региони. Срещат се 30 вида защитени растения, 19 от които са под пълна закрила. 25% от растителните видове, които се срещат на територията на парка, са

3. Стопанство

В сравнение с други региони, Лодзкото воеводство е сравнително добре развито в икономическо отношение, характеризира се с висока професионална активност на населението. През 2010 г. регионът осигурява 6% от brutния вътрешен продукт (БВП). Той се нарежда сред т.нар. догонващи райони – БВП нараства по-бързо от средния за страната, но през цялото време стойността му е по-ниска от средната. Воеводството се отличава с висока динамика на индустриалното производство в сравнение с други региони. На фона на общата ситуация в страната сравнително малка част от населението е ангажирана в сферата на услугите (55%), докато на земеделието и промишлеността се падат съответно 13% и 31,9% от работещите.

През 2011 г. в региона функционират почти 3 хил. дружества с участие на чуждестранен капитал, като броят им тенденциозно нараства. 4% от фирмите с чуждестранно участие в Полша се намират в Лодзкия регион. Преобладават малките и средни предприятия, с нисък потенциал за иновации и без собствена изследователска и развойна база. Повечето фирми попадат в сектора на микропредприятията.

Бялата фабрика в Лодз, фот. П. Войтичка

В региона се развиват традиционните в исторически план браншове като енергетика, текстилна промишленост, строителство, производство на керамика и мебели, земеделие и хранително-вкусова промишленост, креативна промишленост, фармацевтика. Предлагат се и съвременни логистично-складови услуги и outsourcing. Голям потенциал притежават информатичният и телекомуникационният бранш, а също земеделието и туризмът. Най-динамично развитие отбелязват биотехнологиите, които получават подкрепа под формата на развойно-изследователски проекти, високо квалифицирани кадри и развиваща се изследователска инфраструктура (лаборатории). Във воеводството действа най-голямата в Полша група специалисти в областта на мехатрониката. Бързо се развиват нанотехнологиите, технологиите за функционални материали, съвременният дизайн и информационните технологии.

Лодзкото воеводство е много привлекателно за инвеститорите, като през 2010

година заема четвърто място в категория атрактивност по отношение на високотехнологичните дейности. Особено благоприятни условия за развитие на икономическа дейност предлагат две специални икономически зони (Лодзката и Стараховицката). Лодзката специална икономическа зона обединява предприятия от различни браншове: керамика, битова техника, IT-технологии, преработка на изкуствени суровини, outsourcing-услуги, фармацевция, медицина, логистика, козметика и хранително-вкусова промишленост. Общата стойност на инвестициите до момента надвишава 12 млн злоти (ок. 3 млн евро), а броят на откритите работни места достига 23 200.

Важно предимство на воеводството е разположението му. Тук се пресичат два от четирите паневропейски коридора, преминаващи през територията на Полша. Планира се

Княжеската мелница, фот. Д. Шимаска, изт.: Община Лодз

откриване на Централен комуникационен възел. През последните години са реализирани няколко мащабни проекта в областта на пътното строителство, сред които: Магистрала А-2 (Познан – Варшава), Магистрала А-1 (Стрикув – Ковал, Тушин – Пьотркув Трибуналски), експресен път S-8 (Пьотркув Трибуналски – Варшава), експресен път S-14 (DK1 – възел „Любинек”). Воеводството е сравнително добре обезпечено с общински пътища. През 2011 г. гъстотата на пътната мрежа достига до 108,5 км/100 км². Техническото състояние на пътищата постоянно се подобрява, но все още се усеща нужда от модернизация.

Железопътната мрежа във воеводството е добре развита, но гъстотата ѝ достига едва 5,8 км линия на 100 км², при средна за страната стойност от 6,5 км. Шанс за подобряване на транспортните услуги във воеводството е модернизацията и ревитализацията на железопътните линии, изграждането на съвременна мултимодална гара в Лодз (Лодз Фабрична) с прилежащ градски тунел, интегрирането на железопътната мрежа на Лодзката агломерация и паралелното изграждане на високоскоростната железопътна отсечка Варшава – Лодз – Вроцлав/Познан.

В централния град на региона – Лодз, се намира и летище „Владислав Реймонт”, което задоволява нарастващите транспортни нужди на населението.

4. Образование

Историята на висшето образование в Лодзкото воеводство датира от периода между двете световни войни, когато в Лодз действат: Педагогически институт (1921 – 1928), Висше училище за социални и икономически науки (1924 – 1928) и филиал на Свободния полски университет (1928 – 1939), а в Скерневице функционират филиали на Главната школа по агростопанство. На 24 май 1945 година е създаден Лодзкият университет, който

Фабриката на Адолф Даубе, фот. П. Войтичка, изт.:
Община Лодз

учебно заведение в Лодзкото воеводство е Мазовецката висша хуманитарно-техническа школа в Лович, вписана в регистъра на частните университети под номер 27. С номер 30 е записано Висшето хуманитарно-икономическо училище в Лодз (понастоящем Хуманитарно-икономическа академия).

Днес в Лодзкото воеводство има 20 висши учебни заведения, в които се обучават над 100 хиляди студенти. Научният и културен център на региона е Лодз. В града се намират Лодзкият университет, Медицинският университет, Лодзката политехника, Държавното висше училище за филмово, телевизионно и театрално изкуство, Академията за изящни изкуства, Музикалната академия, Висшата хуманитарно-икономическа школа, Общественото висше училище по предприемачество и управление. Висши училища има също в Лович, Скерневице, Пьотркув Трибуналски, Згеж, Кутно и Шерадз.

Висшите училища и научните институти в Лодзкото воеводство представляват отлична научно-изследователска база за цялата страна. В научните центрове се провеждат

през първата година от своето съществуване обучава 12,7% от общия брой на студентите в цяла Полша. На същия ден е открита Лодзката политехника, която предлага технически специалности.

Първите частни висши училища в Полша започват да се появяват след 1990 г., тъй като със закон от 12 септември 1990 г. се позволява университети да бъдат откривани както от юридически, така и от физически лица. Първото частно висше

изследвания в областта на химията, механиката, електрониката, новите технологии, използвани в химическата, фармацевтичната и хранително-вкусовата промишленост, както и в инженерната екология.

Лодзки университет

Лодзкия университет е наследник на действащите в Лодз преди Втората световна война висши учебни заведения. Първите му ректори са заслужили представители на полската наука: Тадеуш Котарбински, Юзеф Халашински, Ян Шчепански.

Обучението в Лодзкия университет се осъществява в 80 специалности и 167 профила. Предлага се и следдипломна квалификация в над 150 направления. За да се

**Библиотеката на Лодзкия университет, изт.:
Wikimedia**

повиши атрактивността на образователната оферта се включват нови специалности, включително и такива, които се провеждат изцяло на английски. Благодарение на сътрудничеството с университети във Франция, Германия и Съединените щати, Лодзкия университет предлага специалности, които осигуряват на абсолвентите две международни дипломи.

В университета се обучават около 40 хил. души, в програмите за следдипломна квалификация – повече от 2 500, а в Школата за полски език за чужденци всяка година се приемат около 350 курсиста. Докторантските програми обхващат над 900 души. Университетът е работно място за 2355 научни работници, от които 222 са титулярни професори.

От 1952 година в Лодзкия университет функционира най-старата в Полша Школа за полски език за чужденци, в която са се дипломирали повече от 15 000 студенти. Провеждат се курсове по полски език с различна продължителност, подготвителни курсове за чужденци, които искат да следват в Полша, реализират се следдипломни квалификации и докторантски програми.

Библиотеката на университета е едно от най-съвременните научни книгохранилища в Полша, а фондът ѝ наброява повече от 20 хиляди тома. В рамките ѝ функционира и

American Corner – Американски културно-информационен център, който промотира Съединените американски щати в Полша чрез образователни и културни програми.

Лодзкият университет участва в програми за международен академичен обмен като Жан Моне, Еразъм+, Леонардо да Винчи, Campus Europae, програмата „Балтийски университет” и членува в редица международни научни организации: European University Association EUA, Alliance of Universities for Democracy (AUDEM), INTER-University Dubrovnik, Agence Universitaire de la Francophonie (AUF), Association of European Schools of Planning (AESOP), COPERNICUS-CAMPUS University Alliance for Sustainability, Grupo Compostela de Universidades, European Universities Continuing Education Network (EUCEN), Network of Institutes and Schools of Public Administration in Central and Eastern Europe (NISPAcee), Scientific Information for Policy Support in Europe (SINAPSE), Академичната мрежа за Централна и Източна Европа (ANforCEE). Служителите на университета реализират изследователски проекти в рамките на Шеста рамкова програма на ЕС.

От години в рамките на университета се създават отделни научно-изследователски центрове, като например Център за европейски изследвания, Център за изследване и проучване на превода, Научно-изследователски център за европейска политика за пространствено и местно развитие, Център за изследване на християнската мисъл, Научно-изследователски център за проблеми на жените, Полски комитет за сътрудничество с Alliance Française и Регионален център за патентна информация.

Лодзкият университет разполага с модерен Център за обучения и конференции с 8 конферентни зали и 190 места леглова база. От 2002 година действа Академичното бюро за професионално и кариерно развитие, което организира обучения, професионални консултации и срещи с работодатели. Специален отдел се грижи за нуждите на студентите с увреждания.

През 2010 година лодското висше учебно заведение е отличено като Университет на годината в студентски плебисцит на форума Business Centre Club, а ректорът му проф. Влоджимеж Никел получава званието Личност на научните среди. **Държавно висше училище за филмово, телевизионно и театрално изкуство „Леон Шилер”**

Филмовата школа в Лодз е една от най-старите в света. В своите програми поставя акцента върху практическите упражнения. Обучава режисьори, оператори, аниматори,

фотографи, сценаристи, монтажисти, продуценти на филмови и телевизионни продукции и актьори. В програмата освен практическите занятия са включени история и теория на културата и изкуството, които подпомагат всестранното академично и творческо развитие. Студентите разполагат с технологии от последна генерация, включително цифрови камери, осветителна и озвучителна техника, компютърни лаборатории и техника за специални ефекти. Тонрежисьори и оператори с богати познания и опит им помагат да осъществят първия си етюд. Това, което отличава школата, е фактът, че тя дава на своите възпитаници възможност да работят и на традиционната, професионална 35-милиметрова лента.

Отделът за реализация на учебни филми обслужва ок. 300 проекта на година. С негова помощ се заснемат режисьорски етюди: игрални и документални, операторски етюди, анимационни и телевизионни продукции, семинари и упражнения. Отделите за операторска техника, монтаж и инсценизация участват в реализацията на всеки филм, от първите снимки, до подготовката на окончателното копие. Школата постоянно обновява своята техническа база, така че студентите да могат да почувстват реалната професионална среда, в която им предстои да работят.

Ректората на Филмовата школа в Лодз, изт.:
Wikimedia

Сред първите преподаватели са Йежи Босак, Йежи Теплиц, Ванда Якубовска, Станислав Вол и Антони Бохджевич. В Лодзката школа са учили бъдещите режисьори Анджей Мунк, Анджей Вайда, Роман Полански, Януш Моргенщерн, Кажимеж Кутц и Кажимеж Карабаш, операторите Йежи Вуйчик, Витолд Соболевски, Мечислав Яхода и Веслав Здорт. Едновременно с това е открита и Висша актьорска школа, ръководена от Кажимеж Деймек. Сред първите ѝ абсолвенти са Ядвига Баранска и Ян Махулски.

Политическото „размразяване“ от 1956 г. дава възможност за развитието на учебните програми, така че да се обхванат световните постижения на филмовото изкуства. Кинозалата в ректората се превръща в култово място, където благодарение на личните

контакти на преподавателите се прожектират американски и западноевропейски филми, забранени за официално разпространение. Филмовата школа става център на полския филмов живот, а бъдещите творци започват да мечтаят да станат нейни студенти. Школата е известна със свободния стил на живот и мислене, с атмосферата на интелектуален кипнеж, с артистичното пренебрежение на задължителните стандарти в живота и изкуството. Създаден е състав за модерна джаз музика, в който водещи фигури са операторите Витолд Собочински и Йежи Матушкевич. Роман Полански получава награда на филмовия фестивал, съпътстващ Световното изложение ЕКСПО 1958 г. за филма си *Двама мъже и гардероб*. В легендарно място се превръщат стълбите пред залата за прожекции, където се провеждат срещи и дискусии, примесени с шеги.

Звездата на А. Мунк на Лодзката Алея на славата, изт.: Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego

През 1958 г. филмовата и актьорската школа се обединяват. През 60-те години в режисьорския факултет следват Йежи Сколимовски, Кшищоф Зануси, Едвард Жебровски, Кшищоф Кешловски, Марек Пивовски, Витолд Лешчински, Гжегож Круликевич, Войчех Марчевски и Марцел Ложински, а в операторския – Адам Холендер, Славомир Иджак, Анджей Ярошевич и Едвард Клошински. Новото поколение създава течението, наречено „кино на моралното безпокойство”. За разлика от по-ранната „полска филмова школа” то се съсредоточава върху съвременността и задълбочените психологически портрети на героите. Полански, Сколимовски и Холендер избират да емигрират и правят кариера на Запад. Актьорският факултет се прочува с абсолвенти като Януш Гайос, Зигмунт Маланович и Барбара Брилска. 1968 година хвърля мрачна сянка върху Школата. Заради политическите чистки се налага да напусне ректорът Йежи Теплиц заедно с мнозина опитни педагози. През 70-те години преподавател, а след това и ректор става Войчех Йежи Хас, чийто творчески авторитет гарантира чувството за независимост на Школата. Университетът подготвя следващото поколение, към което принадлежат Ришард Бугайски, Феликс Фалк, Филип Байон, Пьотр Шулкин, Войчех Вишневски, Кшищоф Краузе, Юлиуш Махулски, Януш Кийовски, Збигнев Рибчински, Бронислав Вроцлавски,

Паметник на популярния анимационен герой Мечо Ушко, изт.: Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego

Мариуш Беноа и Кшищоф Строински. Школата започва да се представя на значими световни филмови фестивали. Студентските филми са високо оценени от журито в Кан, Мюнхен, Ню Йорк, Оберхаузен, Манхайм и Поатие.

През 70-те и 80-те години следват Роберт Глински, Пьотр Собочински, Ян Якуб Колски, Яцек Блавут, Дорота Кенджежавска, Владислав Пашиковски, Адам Шикора, Йоланта Дилевска, Мариуш Гжегож и Павел Еделман. Промяната на режима от 1989 г. позволява на Филмовата школа да развие пълния си потенциал. Кампусът се разширява, а за нуждите на студентите е закупено съвременно оборудване. Актьорският факултет се променя под въздействието на новите времена и новите медии. Актьорите се подготвят за работа в театъра, киното и телевизията. В този период висшето си образование получават Збигнев Замаховски, Цезари Пазура, Войчех Малайкат, Едита Олшувка и Габриела Мускала. Наред с филмовата режисура, операторското и актьорското майсторство и организацията на филмовото производство се появяват нови специалности: филмов монтаж, писане на сценарии, фотография, анимация и специални ефекти. Абсолвенти от последните две десетилетия са Войчех Смажовски, Пьотр Тшаскалски, Артур Рейнхарт, Ксавери Жулавски, Аркадиуш Томяк, Войчех Старон, Лукаш Барчик, Малгожата Шумовска, Михал Енглерт, Славомир Фабицки, Мария Садовска, Лешек Давид, Грег Зглински, Анна Казеяк-Давид, Ян Комаса, Радослав Ладчук и Борис Ланкош.

5. История

Лодзкото воеводство съществува от 90 години, но историята на тези земи е много по-дълга. Те попадат на пътя на кехлибара, стават арена на велики битки и дребни конфликти, приютяват представители на различни култури и етноси.

Лодзкото воеводство със столица Лодз е създадено след Първата световна война. В него влизат историческите Шерадзка и Пьотрковска, Равска, Велюнска, Опочинска земи както и териториите на Ловицкото княжество. Формирането на съвременната област е резултат от административно решение, което проличава в нееднородното разпределение на територията и разликите в културата, традициите и обичаите на населението. В рамките на

историческите земи продължават да съществуват регионални връзки, които обуславят формирането на своеобразни подрегиони. Историческото положение на съвременното воеводство го превръща в интересно обединение на различни културни и икономически традиции.

Най-старите материални паметници на културата са разположени в периферията на региона, предимно в долините на големите реки, а най-новите, особено онези, които са свързани с развитието на промишлеността през XIX в. – са концентрирани в централните части, намиращи се на по-голяма надморска височина.

Лодзкото воеводство е разположено в центъра на Полша. Върху първите му заселници силно влияние оказват културите на територията на днешната Великополша, Шльонск, Малополша и Мазовше. Ранните селища са разположени по течението на три реки: горното и средното течение на Варта от запад, Бзура от север и средното течение на Пилица от изток.

Най-старите археологически находки на терена на воеводството датират отпреди около 56 хил. години – фрагмент от кремъчен инструмент, открит под вр. Св. Маргарита и кост от мамут от с. Скаратка. През късния

Аркадия, изт.: **Urząd Marszałkowski Województwa łódzkiego**

палеолит (15 – 8 хил. пр. Хр.) и мезолита (8 – 5 хил. пр. Хр.) биват заселени долините на реките Варта, Бзура и Пилица. В епохата на неолита (7 хил. г. пр. Хр.) се развиват наддунавските култури и се появяват първите земеделски общности. Сред най-интересните обекти от късната каменна епоха е селището в Ойсакув на Варта, където са открити многобройни жилищни сгради и инвентар. В началото на бронзовата епоха (1800 – 1400 г. пр. н. е.) се появяват първите бронзови съкровища (напр. бронзовите нараменници от Рава Мазовецка) и някои от най-високите погребални могили на територията на Полша (в Лубна и Окалев).

Лужицката култура възниква на територията на днешното Лодзко воеводство на границата между XIII и XII в. пр. н. е. и съществува до IV – III в. пр. н. е. От този период

датират бронзови съкровища, които съдържат предмети, внесени от крайдунавските региони (Унгария, Словакия), както и от север (Германия, Скандинавия) и дори от района на Кавказ. Едни от най-големите укрепени обекти от периода на лужицката култура се откриват в Подзамче, Курув и Стробин. Откриват се следи от скитски нашествия в периода VI-V в. пр. н. е. През последните векове преди новата ера започва усилена търговска дейност с келтските племена и с Римската империя. Доказателство за търговските отношения са редица ценни находки, сред които келтският шлем от Шемеховец и съкровищата от гръцки и римски монети, открити в различни селища на региона. През този период функционират търговски пътища, най-вече за транспортиране на кехлибар, оформя се гъста селищна мрежа и се развиват социално-икономическите отношения. Сред най-интересните и богати археологически обекти от VI-VII век е селището при Валкув-

Катедралата на ул. Пьотрковска в Лодз, изт.: Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego

Курница на р. Варта. В епохата преди възхода на Пястите (VII – IX в.) се развиват ранните градове (Хелмо, Черхув, Ленчица, Мнихув, Окопи, Ренкорай, Розпша, Шидлув, Витув), около които понякога се формират и кастелански центрове.

На територията на Лодзкото воеводство са открити 34 монетни съкровища от периода на ранното средновековие (X – средата на XIII в.).

Някои градове и селища могат да се похвалят с дълга и богата история и влияние върху формирането на исторически култури.

Ленчицката земя със своята столица е традиционно важен център за държавата на поляните. От XIII в. Ленчицкото княжество, по-късно воеводство, се развива като център за срещи на висшата аристокрация поради своето стратегическо разположение. През XIV в. пък Опочно получава градски статут и се превръща в столица на своя район, който се слави с изкусните народни занаятчии. Техните традиции се запазват особено добре в северната част на Опочинската земя, където има многобройни кралски и църковни имения.

Особено значимо място сред регионите в Лодзкото воеводство заема някогашното Ловицко княжество. От XII в. тези терени са част от земите на Гнезненската архиепископия. След поделбите на Полша те получават отделна администрация, а Наполеон ги поднася в дар на Варшавското княжество. През 1820 г. цар Александър I ги подарява на своя брат, великия княз Константин. Ловицките имоти формират отделно княжество. Във връзка с премахването на крепостното право условията за развитие значително се подобряват, както показват многобройните шляхтишки имения, както и основаването на Лович, град, със специално значение за културното наследство на воеводството.

Традиционният поликултурен облик на Лодзкия регион се променя във връзка със събитията от най-новата история – изстребването на еврейско население през Втората световна война и изселването на немски граждани от Полша след нея. Свидетелство за някогашното присъствие на евреите във воеводството са редица некрополи (в Лович, Болимув, Скерневице, Рава Мазовецка, Бяла Равска, Пьотркув Трибуналски, Ласек, Здунска Воля, Згеж). В градовете се виждат и останки от някогашни синагоги (Пьотркув Трибуналски, Иновлудз). В Лодз са запазени дворци и вили на богати фабриканти, както и фабрично-жилищни комплекси.

Мавзолеят на И. Познански на еврейското гробище в Лодз, фот. П. Войтичка

Присъствието на германците на територията на Лодзкото воеводство е свързано с немското градско право, което получават редица селища през XIV и XV в. През XVIII и в началото на XIX в. са колонизирани редица села, сред които Новосолна, Ксаверув, АндRESPOL, Олехув. Следващата фаза е свързана с доминиращата роля на германците в промишлените градове (Лодз, Томашув Мазовецки и др.). Следите от тяхното присъствие са храмове, некрополи и фабрично-жилищни комплекси.

През 1802 г. в Зелув се заселват чешки братя, които намират убежище от религиозните гонения в Шерадзката земя. В началото на XIX в. е създадена и чешката колония в „Лудка“ – център за обработка на памук и лен.

Най-много руснаци се заселват в Лодзкото воеводство през XIX в. и се съсредоточават в Лодз, Пьотркув Трибуналски, Скерневице. Знаци за тяхното присъствие са красивите църкви, обществените сгради и царското имение в Спала.

Лодз

Лодз е един от най-младите градове във воеводството. Корените му могат да се проследят до XV в., но особено значение днешната столица придобива през XIX в. във връзка с индустриалната революция. Занаятчийските традиции намират своето развитие в текстилната промишленост, а градът постепенно се превръща в икономически и културен център на воеводството.

Характерният за Лодз архитектурен стил е сецесионът. Типичните за него декоративни елементи (растителни и животински мотиви) украсяват не само някогашните

Ул. Пьотрковска, фот. С. Глапински

резиденции и търговски сгради, но и фабричните комплекси. В града се намират няколко десетки обекта, които представят този стил, като понякога само декоративните елементи са сецесионовни. Най-красивият образец е вилата на Леополд Киндерман.

На фона на другите полски градове Лодз се отличава с впечатляващия брой вили и дворци – над 200. Всички са издигнати на границата между XIX и XX век предимно от собственици на лодзки фабрики. Някои са огромни, величествени сгради, други са скромни. Представят различни архитектурни стилове. Някогашните дворци днес помещават най-важните институции и музеи в града. Дворецът на Хербст е отдел на Музея на изкуството, в който може да се види прекрасен образец за интериора на типичната резиденция на богат индустриалец. Най-красивите вили и дворци са включени в специален туристически маршрут.

Улица Пьотрковска е една от най-дългите търговски улици в Европа (4,2 км). Сградите, които се намират на нея, са уникални и са регистрирани като паметници на

културата. Тук са разположени търговско-жилищни сгради, дворци и вили на богати фабриканти, църкви и паметници на известни граждани на Лодз (Юлиан Тувим, Артур Рубинщайн, Владислав Реймонт). Издигнати са и мемориали на Лоджаните от прелома на хилядолетието, Лоджаните през новото хилядолетие и Лодзката идентичност. Те представляват хиляди павета с чугунени плочи, на които са изписани имената и фамилиите на основателите на града.

На ул. Пьотрковска се намира и Бялата фабрика. Тя е сграда в класицистичен стил, построена в периода 1835-1839 г. за Людвик Гейер – най-богатия лодзки фабрикант от онова време. Тук през 1839 г. за пръв път в града е инсталирана парна машина за производство на текстил. Днес в сградата се помещава Музеят на текстилната индустрия, организатор на Международното текстилно триенале – най-старото и най-голямо световно изложение за художествен текстил. В съседство се намира музей на открито, който представя дървената архитектура, характерна за Лодз в началото на XIX в.

Между улиците Тименецки, Пшеджална и Фабрична се намира друг обект, вписан в регистъра на паметниците на културата – Княжеската мелница. Той представлява идеално съхранен комплекс от жилищни и фабрични сгради, който през XIX в. е собственост на най-богатия лодзки индустриалец – Карл Вилхелм Шайблер. Кварталът е истински град в града. На територията му има фабрични сгради, домове за работниците – наричани фамули, магазин (консум), училище, две болници, пожарна служба, газ станция.

Дворецът на И. Познански, фот. М. Кавчински

В сградата на някогашната фабрика на Израел Познански днес се намира търговският и развлекателен център Манифактура. Комплексът заема 27 ха и обхваща площад с модерен фонтан, Музей на фабриката, Музей на изкуството ми2, ресторанти, повече от 250 магазина, дискотека, книжарница, стена за катерене, кино, театър и хотел. Центърът многократно е отличаван с национални и международни награди като проект за ревитализация на стар постиндустриален комплекс.

Еклектичният дворец на Израел Познански е най-голямата резиденция на фабрикант в Полша. Вниманието привличат както богатите интериори в трапезарията и балната зала, така и изложбите на Музея на град Лодз, който също се помещава в Лодзкия Лувър. Изложбата „Пантеон на великите лоджани” представя известни личности, свързани с града: Владислав Реймонт, Юлиан Тувим, Йежи Кошински, Карл Дедечиус, Александър Трансман, Ян Карски, Марек Еделман, Алина Марголис и Артур Рубинщайн.

Един от най-нетипичните музеи в Полша също се намира в Лодз – Музеят на канала. Той се крие под площада на Свободата и представлява фрагмент от подземната канализация, проектирана в началото на ХХ век от английския инженер Уилям Линдли. Разходката из коридора от червена тухла дава представа как са изглеждали подземията на Лодз. Малцина знаят, че лодзката мрежа за водоснабдяване и канализация има обща дължина от почти 4 хиляди километра.

Лодзкият Музей на изкуството притежава една от най-богатите колекции с творби от ХХ и ХХІ в. в Европа. Тя включва безценната Международна сбирка творби на модерното изкуство, събрана от авангардната група „а.р” (а.г.). Музеят е основан с дарения на творци като Владислав Стшемински и Катажина Кобро. В него са представени произведения на Пабло Пикасо, Виткаци, Магдалена Абаканович, Йежи Новоселски, Йежи Дуда-Грач и др. Музеят на изкуството ms1 се намира в двореца на Маурици Познански на ул. Огородова, а ms2 – в Манифактура.

**Музеят за съвременно изкуство,
фот. Х. Зубжинска**

В Лодз може да се види и единственият в Полша музей, който документира историята на кинематографията. Впечатляващата му колекция включва фотоапарати, камери, кинопрожектори, филмов декор и предмети, свързани с великите автори на полското кино. Най-ценният експонат е стереоскопът, който изобретателят Аугуст Фюрман изнамира и конструира ок. 1900 г. – единственият в Полша и един от петте в света. Музеят се намира в някогашния дворец на Карл Шейблер, лодзкия „крал на памука”. Към него действа Кино Кинематограф, което популяризира трудно достъпни, амбициозни филмови проекти.

Лодзките мурали (от mur – стена, зид) е проект, който представя широкоформатни графики, превърнали се в част от градския пейзаж и променили облика на Лодз. Те са известни не само в страната, но и в цял свят. Броят им е над 40. Много от тях са създадени по време на фестивала Galeria Urban Forms – един от петте най-важни фестивала за улично изкуство в света.

На мястото на първата топлоелектроцентрала в Лодз се изгражда съвременен културен комплекс. ТЕЦ-1 Запад ще помещава интерактивния Център на науката и техниката. ТЕЦ-1 Изток е място за културни събития. В машинната зала се провеждат концерти и конференции. Най-голямата атракция на комплекса е най-съвременният планетариум в Полша.

Еврейското гробище при ул. Брацка е един от двата най-големи еврейски некропола в Европа. Площта му е почти 40 хектара. Смята се, че тук са погребани около 180 000 души. Гробището е създадено през 1892 г. В него последен дом намират редица личности, допринесли за развитието на града – равини, фабриканти, лекари, политици. Мавзолеят на Израел Познански е приеман за най-голямата еврейска гробница в света.

Лагевинската гора е една от най-големите градски гори в Европа. Разполага се на ок. 1200 ха. Представлява остатък от някогашната Лодзка Пушча, която все още е съществувала на територията на днешния град и околностите му преди около 200 години. Най-ценната част от гората е със статут на резерват. Тук е изворът на р. Бзура, която образува три големи водни басейна по своето течение – Артурувек (най-голямата база за отдих в Лодз с пристанище за каяци). На територията на гората се намират два дървени барокови параклиса. Единият е посветен на св. Рох и св. Себастиан. Параклисът на св. Антоний пък е най-старата запазена сграда на територията на Лодз. В него се намира кладенче с изворна вода, за която се вярва, че има чудодейна мощ.

Дворецът Неборув

Неборовската резиденция се отличава с прекрасната си архитектура и оригиналните интериори, както и с безценната си колекция от произведения на изкуството.

**Дворецът Неборув, изт.: Urząd
Marszałkowski Województwa Łódzkiego**

Разходката сред дворцовите интериори предлага пътешествие през стиловете и модите, които се сменят в Европа от XVII до началото на XX век. За посетители е отворен представителният първи етаж, където се намира най-голямата бална зала в двореца. Близко до него се намира манифактура за фаянс. Неповторимите ѝ изделия първоначално наподобяват тези на известни европейски манифактури, но след това се доближават до локалната традиция. Дворецът е обграден с френска градина с прекрасни дървесни екземпляри и растения, оформящи правилни геометрични фигури. Близко до Неборув е създаден английският парк Аркадия. Това е една от най-красивите градини от епохата на романтизма в Полша, а може би и в цяла Европа. Сред гъстата зеленина се крият павилиони, чиято форма наподобява антични и екзотични постройки или пресъздава приказни, легендарни и митологични сюжети.

6. Култура

Лодзката кинокомисия – Łódź Film Commission

Лодзката кинокомисия е създадена през 2009 г. като първа по рода си организация в Полша. Наред със създадения две години по-рано Лодзкия филмов фонд тя е част от филмовата политика на лодзката община. Łódź Film Commission предлага комплексна и професионална помощ за продуценти на игрални, документални и анимационни филми, а също така и на телевизионни програми, рекламни спотове, видеоклипове, корпоративни филми, компютърни игри и всякакви други аудиовизуални продукти. Всеки проект получава пълна подкрепа и съдействие при намиране на най-добрите места за снимки, осигуряване на необходимите разрешителни, получаване на съгласие от собствениците на частни имоти, предоставяне на части от паркове и градски пространства за нуждите на филмовия екип. Комисията подпомага контактите с важни за реализацията на една продукция градски служби като пожарна и полиция, както и с местните медии. Освен това Комисията разпределя Лодзкия филмов фонд, чрез който се осигуряват средства за игрални, документални и анимационни филми.

Филмовият фестивал „Трансатлантик“

„Трансатлантик“ предлага качествено кино и музика на световно равнище. На фестивала се срещат легендарни и млади творци, представители на всички професии, свързани с киното и музиката. В програмата са включени стотици прожекции, както и многобройни музикални събития. Фестивалът „Трансатлантик“ е творческа платформа,

която чрез музика и филми създава основа за изграждане на трайни връзки между обществото, изкуството и околната среда. Участниците се включват в дискусии върху актуални обществени теми. Директор на фестивала е Ян Качмарек, носител на Оскар за музиката към *Пътят към Невърленд* на Марк Форстър.

Łódź Design Festival

Łódź Design Festival е проведен за първи път през 2007 година. В първото издание фестивалът представлява преглед на постиженията на полския дизайн. Още в началото основен принцип е диалогът с публиката, който обогатява фестивалната програма с нови елементи. Днешната формула се състои от няколко елемента. Главната програма включва

**Малкият пингвин Пик Пок –
популярен анимационен герой,
изт.: Urząd Marszałkowski
Województwa Łódzkiego**

кураторски изложби, подчинени на ежегодно избирано водещо мото. В нея се представят различни подходи към дизайна. „make me!” е конкурс, чрез който дебютиращите дизайнери могат да представят своите работи. В рамките на фестивала се организира изложба, която разкрива опитите на младите творци да открият своята идентичност. „Образовъображение” е пространство, посветено на семействата с деца. Тук се провеждат креативни игри и обучения за всяка възраст, социален статус и образователно равнище. „must have” е плебисцит и изложба, която се концентрира върху представянето и популяризирането на най-добрите полски производствени практики. „Open

Programme” е шанс за институции, куратори, творци и дизайнери да покажат ефектите от своята фестивална работа на публиката и да станат част от Łódź Design Festival.

Łódź Design Festival понастоящем е най-важното събитие с международен ранг, свързано с дизайна, в Централна и Източна Европа. Представя дизайна в различните му форми – от промишления дизайн, през арт и крафт дизайна, графичните и архитектурни проекти, до модата. Събира хора с отворено съзнание и силно чувство за ангажираност, които се включват в разнообразни предизвикателства, не се страхуват да проектират и да подобряват заобикалящата ги среда.

Фестивалът се вписва и в стратегията на Лодз – град, който след упадъка на текстилната промишленост успешно открива новата си идентичност в креативната

промишленост. Всяка година го посещават повече от 270 000 души от цял свят. Събитието се реализира с дългогодишната подкрепа на лодзката община и мецената на Фестивала – Керамика Парадиж (на полски: Ceramika Paradyż).

Fashion Week Poland

В Лодз се провежда и най-голямото модно събитие в Полша, Fashion Philosophy – Fashion Week Poland. Седмицата на модата се организира два пъти годишно и на нея се представят тенденциите за следващия сезон. Основната цел на организаторите е да създадат платформа, където естетическите впечатления от най-висока класа се комбинират с обмяна на опит и знания за механизмите на модния бранш. Концепцията на събитието е да среща изкуството и бизнеса.

Най-новото в полската мода се представя на ревютата на признати дизайнери в рамките на „Designer Avenue”, а дебютантите намират своето място в секцията „OFF Out Of Schedule” и на панаира „SHOWROOM”, където имат възможност да продадат своите творения направо на гостите на събитието. Развитието на модния бизнес в Полша се стимулира и чрез обученията и семинарите „LET THEM KNOW”. Изложбата „Fashion Photographers Now” популяризира

Паметникът на Т. Кошчушко, преоблечен по случай Седмицата на модата, Архив на Община Лодз

млади фотографи.

Фестивалът получава международно признание. Попада в официалния световен календар на седмиците на модата и е посещаван от някои от най-големите имена (Кензо, Агата Руис де ла Прада, Патриция Гучи, Даян Пърнет). Fashion Week Poland се отразява от най-важните портали и издания в бранша като *Collezioni Donna* и *Collezioni Uomo*.

От самото начало полската седмица на модата е свързана с Лодз – град с традиции в текстилната и модната промишленост. Вписва се в стратегията за развитие на града чрез креативната промишленост. Лодзката община подпомага организаторите на събитието и го възприема като един от най-важните елементи в утвърждаването на регионалната марка.

Полша се кандидатира за организатор на Международното изложение ЕХРО 2022 в Лодз, чиято тема ще бъде обновяването на градската среда – глобално предизвикателство и задължително условие за дългосрочното развитие на агломерациите по цял свят. Според плановете ЕХРО 2022 трябва да се разположи в центъра на Европа и Полша, в самото сърце на Новия център на Лодз.

Материалът е подготвен от Радостина Петрова с любезното съдействие на Полската туристическа организация (Polska Organizacja Turystyczna), Община Лодз и Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego, Departament Sportu i Turystyki, Wydział Turystyki, които предоставиха информация и снимки на забележителностите в Лодзкото воеводство.